

הורדוס המלך והבנאי : מה בין 'מלחמת היהודים' ו'קדמוניות היהודים'?

דניאל שורץ

האוניברסיטה העברית בירושלים

שני ספרי יוספוס – 15-20 שנים ביניהם

קדמוניות היהודים – 94/93 לספירה

מלחמת היהודים – 75 – 79 לספירה

עצמאי יותר, בטוח יותר בעצמו, "יהודי יותר"

תלוי בפלאווים – מורד שזה עתה שוחרר

< ביקורתי כלפי הורדוס

<מהלל את הורדוס

- כי הוא שלוחם של הרומאים
- כי יוספוס תלוי בניקולאוס איש דמשק

מקרה פשוט, הצגת הורדוס

מלחמת היהודים א, 123 (תרגי אולמן)

לאור נצחוננו הבלתי צפוי של אריסטובולוס נפל פחדו על מתנגדיו, ובמיוחד על שונאו משכבר הימים אנטיפטרוס. מוצאו היה מאידומיאה והוא עמד בראש עמו בזכות ייחוסו, עושרו ושאר מקורות כוחו.

קדמוניות יד, 8-9 (תרגי שליט)

היה לו להורקנוס ידיד אדומי ושמו אנטיפטרוס, בעל נכסים רבים, איש-פעלים ומחרחר-ריב מטבעו, והוא אויבו של אריסטובולוס וְחָלַק עליו מחמת חיבתו להורקנוס. אמנם, ניקולאוס הדמשקי אומר שהלה, לפי משפחתו, הוא מראשוני היהודים שבאו מבבל ליהודה. אולם הוא אומר זאת, כדי לעשות נחת-רוח להורדוס בנו, שהיה למלך היהודים ביד הגורל. עליו נספר בזמנו.

מקרה פשוט אחר : הורדוס בונה מקדשים אליילים

מלחמת היהודים א, 400-401, 422, 424 (תרג' אולמן)

קדמוניות היהודים טו, 326 ואילך (תרג' שליט)

נדיבות הלב, שהייתה טבועה בו, הלמה את (טובת) ממלכתו, עד שכל ענייניו שגו בכל הדרכים והלכו והצליחו מיום ליום. ברם, מחמת השקידה ששקד על כך והחנופה שהחניף לקיסר ורבי-היכולת שברומאים, היה אנוס לצאת (מגדר) המנהגים ולשבש רבים מן החוקים, בייסדו ערים בנדיבות-לבו ובהקימו מקדשים, (אמנם) לא בארץ היהודים, שכן הללו לא היו סובלים זאת משום שאסורים לנו דברים אלה, כגון לתת כבוד לצלמים ולדמויות שתבניות להם, כדרך ההלנים, אלא הוא ביצע זאת בחוץ-לארץ (ובגויים) שמסביב.

בזכות זה הגיע הורדוס לשיא הצלחתו : אצילות רוחו נשאה אותו לגדולות מאלה, והוא ביטא את נדיבות לבו במעשים של יראת כבוד [או : 'יראת אלוהים']. בשנת חמש-עשרה למלכותו החליט הורדוס לבנות את בית המקדש מחדש, הכפיל את השטח שסביב הבניין והקיף את התחום כולו בחומה...

(422) לאחר שבנה את כל המקומות האלה הפגין את נדיבות לבו גם בערים רבות מחוץ לממלכתו : בטריפוליס, בדמשק ובפטולמאיס בנה גימנסיונים, את ביבלוס הקיף בחומה, בביירות ובצור בנה אכסדראות, סטוויים, מקדשים וכיכרות... (424) כאשר נשרף המקדש הפיתי ברודוס, בנה להם מכספו מקדש מפואר מקודמו.

אולם תמיהה – היוונית של 'מלחמת היהודים' ברמה טובה יותר, בהרבה, מזאת של 'קדמוניות היהודים'

מנחם שטרן, תשמ"ח:

אפשר לראות בו דוגמא כמעט מושלמת של היצירה ההיסטוריוגרפית היוונית בעידן הקיסרות הרומית... מבחינת יפי הלשון ושטף ההרצאה, מוחשיות התיאורים ושלמות הצורה, מזדקר החיבור מכלל יצירתו של יוספוס ובולט מבחינות אלה גם בהשוואה ל"קדמוניות היהודים"... ספק רב גם אם מישהו מהסופרים היהודים-הלניסטיים האחרים יכול להשתוות אל בעל "מלחמת היהודים", מבחינת כשרון התיאור ההיסטוריוגרפי. יתר על כן, במאה הראשונה לספירה, בתקופה שלאחר ימי אוגוסטוס, אין אנו יכולים להצביע על דמות של היסטוריון יווני שישווה בעצמת כתיבתו ליוספוס של "מלחמת היהודים".

ההסבר : עוזרים 'לצורך השפה היוונית'

(דייש ממנחם בן-ששון)

יוספוס, נגד אפיון א, 50 (תרגום ד"ש)

מאוחר יותר, כאשר התפנית לי לכך ברומא, ובהיות לי כל
החומרים הדרושים, ובעזרת מספר אסיסטנטים לצורך
השפה היוונית, הכנתי את סיפור המאורעות.

לאסיסטנטים היו מושגים ספרותיים

דוגמה מקטעים מקבילים, כששניהם נשענים על ניקולאוס

קדמוניות יד, 141 (תרג' שליט):
אנטיפטרוס, שהיה באותו מעמד,
לימד סניגוריה על עצמו בעניינים
אשר בהם, (כפי) שראה, בא
הקיטרוג עליו והכריז... אף הזכיר
את היגיעה שנתייגע ואת העזרה
שהביא בשעת מסעי
המלחמה... ודיבר על (המעשים)
שקיסר היה עד להם...

מלחמת היהודים א, 197 (תרג'
אולמן): בשומעו את הדברים האלה
קרע אנטיפטרוס את בגדיו מעליו,
הציג לראווה את פצעיו הרבים
ואמר כי נאמנותו לקיסר אינה
זקוקה להוכחה במילים, שכן גופו
זועק את עדותו גם אם הוא עצמו
יחריש.

ולאסיסטנטים היו גם מושגים רומיים –

עוד דוגמה מקטעים מקבילים הנשענים שניהם על ניקולאוס

קדמוניות יד 76, 79 (תרגם שליט)
את כולן הוציא פומפיוס לחירות וסיפחן
לפרובינציה [...]

ופומפיוס מסר לסקברוס את חילת-סוריה
ואת שאר סוריה עד נהר פרת ועד מצרים עם
שני לגיונות רומאים, ויצא לקיליקיה...

מלחמת היהודים א, 157 (תרגם ד"ש)
את כל אלה הוא החזיר לאזרחים הלגיטימיים
שלהן וצרפן לפרובינציה הסורית.

לאחר שמסר את זאת לניהולו של סקאורוס, יחד
עם יהודה (וכל השטח) ממצרים ועד ל(נהר) פרת,
וגם שני לגיונות, הוא עצמו מיהר דרך קיליקיה
לרומא...

מדבקה של בקבוק מים מינרליים

Née et préservée pure au coeur des Alpes
Natuurlijke puurheid uit de Franse Alpen

ופירושו של דבר, שהספר המוקדם עשוי להביא נוסח מאוחר יותר ממה שמופיע בספר המאוחר

קדמוניות היהודים: אין "שיש", אלא רק
"אבנים לבנות" או "אבנים לטושות"

פניאס.....טו, 363-364

הרודיון.....טו, 324

אנטיוכיה.....טז, 148

ירושלים.....טו, 146

מלחמת היהודים: 'שיש' נזכר רק ביחס
לבנייה של הורדוס ב:

פניאס .....א, 404

הרודיון.....א, 420

אנטיוכיה.....א, 425

חברון.....ד, 532

ירושלים.....ה, 174, 190

הרודיון, לדוגמה

קדמוניות טו, 324 (תרג' שליט)

העלייה אל המבצר היא ישרה,
בנויה מדרגות חלקות [מילולית]:
מלוטשות] עד מאתיים (במספר).

מלחמת היהודים א, 420 (תרג' אולמן)

...בנה בעלייה לראשו מערכת
מדרגות, מאתיים במספר, משיש
בוהק בלובנו.

גרסת 'מלחמת היהודים' (שיש) – בהתאם למושגים רומיים

סוּטוֹנְיוּס, חיי אוֹגוּסְטוּס 29 :

העיר, שלא נבנתה לפי תפארת (maiestas) האימפריה,
וגם הייתה נתונה להצפות נהר הטיבר, וכן לשרפות, כה
שוכללה בימי שלטונו, שהוא התפאר על כך, ולא בלי
הצדקה, שהוא מצאה לבנים אך השאירה שיש
(marmoream se relinquere, quam latericiam)
accepisset)

לסיכום, שתי מסקנות, כלל ופרט

כלל: הכלל, שספר 'מלחמת היהודים' מוקדם יותר מספר 'קדמוניות היהודים', נכון לגבי הספרים, אך לא דווקא עבור כל תוכנם. כאשר נשענים שני הספרים על אותו מקור – לרבות כל ימי הורדוס – יש לחשוד שהמקור שרד טוב יותר ב'קדמוניות'.

פרט: רומיות בבנייני הורדוס לפי 'מלחמת היהודים', אם אינה מגובה על ידי 'קדמוניות היהודים' ו/או על ידי שרידי הבניינים, יש לחשוד שהיא משקפת את מושגיהם של האסיסטנטים הרומיים של יוספוס ולא את מעשיו של הורדוס.

תודה רבה
